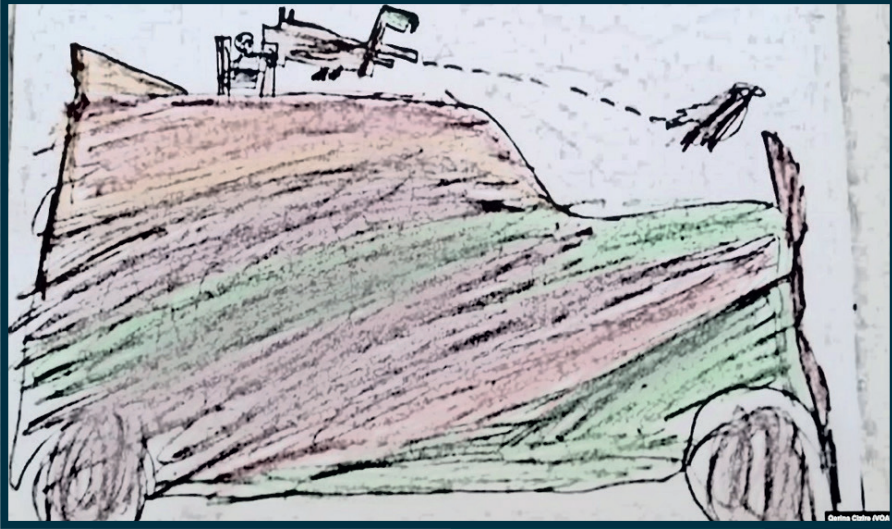


# ÇATIŞMA DÖNEMLERİNDE ÇOCUK HAK İHLALLERİNİ RAPORLAMAK

Sivil Toplum Örgütleri İçin Rehber





TİHV  
TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

# ÇATIŞMA DÖNEMLERİNDE ÇOCUK HAK İHLALLERİNİ RAPORLAMAK

Sivil Toplum Örgütleri İçin Rehber

Ankara, Aralık 2019

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 131

## Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 131

### Türkiye İnsan Hakları Vakfı

Mithatpaşa Caddesi No: 49/11 6. Kat 06420 Kızılay/Ankara  
Telefon/Faks: +90 (312) 310 66 36 +90 (312) 310 64 63  
E-posta: [tihv@tihv.org.tr](mailto:tihv@tihv.org.tr)  
Web: [www.tihv.org.tr](http://www.tihv.org.tr)

BULUŞ Tasarım ve Matbaacılık Hizmetleri San. Tic., Ankara  
Tel: (312) 222 44 06 · Faks: (312) 222 44 07  
[www.bulustasarim.com.tr](http://www.bulustasarim.com.tr)



SIGRID RAUSING TRUST

Bu yayın Avrupa Birliği ve Sigrid Rausing Trust'ın maddi desteği ile Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Türkiye İnsan Hakları Vakfı sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği ve Sigrid Rausing Trust'ın görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

## İÇİNDEKİLER

1. TEMEL YAKLAŞIM.....	5
1.1. Çocuğun İnsan Hakları.....	5
1.2. Çocuk Haklarını İzleme ve Raporlama.....	6
1.2.1. Neden Çocuk Hak İhlallerini İzlemeli ve Raporlamalıyız? .....	7
1.2.2. Çocuk Hak İhlallerini Raporlama.....	7
1.2.2.1. Çocuk Haklarının Yaygınlaştırılmasında Çocuk Hak İhlalleri Raporlarının Rolü.....	8
1.2.3. Raporlama Süreçlerinde Çocuk Katılımı.....	12
1.2.4. Çocukların Katıldığı Raporlama Süreçlerinde Etik İlkelerin Temeli: Saygı, Yarar, Adalet.....	12
I. Saygı.....	12
II. Yarar.....	13
III. Adalet.....	13
2. ÇATIŞMA DÖNEMLERİNDE ÇOCUK HAK İHLALLERİ.....	15
2.1. Uluslararası Hukukta Silahlı Çatışmalar ve Çocuk.....	15
2.1.1. Uluslararası Hukukta Çocukların Silahlı Çatışmalardan Korunması.....	16
2.2. Silahlı Çatışmalarda Çocukların Yaşadığı Altı Temel Hak İhlali.....	20
Çatışma Dönemlerinde Altı Temel Hak İhlali.....	23
EK: ÇATIŞMA ORTAMLARINDA ÇOCUK HAK İHLALLERİNE İLİŞKİN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU.....	29



## 1. TEMEL YAKLAŞIM

### 1.1. Çocuğun İnsan Hakları

Çocuklar kendine ait özel algılayışları ve özel gereksinimleri olan varlıklardır. Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (ÇHS) göre çocuk hak ve özgürlük sahibi, bağımsız bir birey, çocukluk ise bir varoluş tarzıdır. Çocukluk kavramı bir statüyü tanımlamakta olup 0-18 yaş arasını kapsar.

Çocuk hakları" kavramı da tam olarak "çocuk olma statüsüyle" ilgili belirlenmiş ancak hemen ardından felsefi, ahlaki ve yasal soruları peşi sıra getiren bir kavram olmuştur. Çocuk hakları denildiğinde "Çocuk kimdir, kime çocuk denir?" "Çocuk hakları yetişkin haklarından farklı mıdır?" "Bazı haklar –oy kullanmak gibi– çocuklardan esirgenmeli midir ve neden?" "Ekonomik olarak güçlerinin zayıf olması bakım ihtiyaçlarından mı kaynaklıdır?" "Yasal statülerindeki zayıflıklar sebebiyle mülk edine-medikleri için mi anne babaların mülkü olarak görülürler?" gibi pek çok soru kafamızda belirir. Zaten çocuk hakları kavramının ortaya çıkması ve aslında bu yolla "çocuk" denilen gruba/sınıfa bir "değer" atfedilmesi için de uzunca bir zaman geçmesi gerekmiştir.<sup>1</sup>

Toplumsal bir kurgu olan "çocuğun" haklarıyla ilgili ilk toplumsal politika belgesinin 1779 yılında İsviçre'nin Zürih Kantonu'nda yayınlanan bir emirname olduğu kabul edilirken<sup>2</sup> 1924 yılından yayımlanan Cenevre Bildirgesi, 20 Kasım 1959'da BM Genel Kurulunda onaylanan Çocuk Hakları Bildirgesi ve 20 Kasım 1989'da BM'de oluşturulan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuk haklarına dair en önemli belgeler olma özelliğini korumaktadır.

Çocuk hakları elbette insan haklarıdır. Bununla birlikte sadece çocukların sahip olduğu, sadece çocuk olma statüsüyle ilgili tanımlanmış haklardır. İnsan hakları sözleşmelerinden ayrı bir şekilde tanımlanmasının sebebi çocukların insan gelişiminin özel bir evresinde bulunuyor olmaları; yetişkinlerin kurguladığı bu dünyada görüşlerinin nadiren dikkate alınması; oy haklarının bulunmaması; devletlerin insan hakları konusundaki tutumunu belirleyen siyasal süreçte anlamlı bir rol oynayamamaları; kendi haklarını korumak için adli sistemden yararlanma konusunda önemli sorunlarla karşılaşmaları; haklarının ihlali durumunda hukuki yola başvuramamaları; haklarını koruyan örgütlere erişimlerinin genel olarak sınırlı olmasıdır.

1989'da oluşturulan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (BM ÇHS) çocukların haklarını en ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde ele alan insan hakları belgesidir. Sözleşme, çocukların en iyi biçimde yaşamalarını ve kendilerini

1 <http://ayrintidergi.com.tr/cocuklar-ve-haklari/>

2 *Atılğan, Eylem, Atılğan Aydın. (2009) Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılamasına Hâkim Olan İlkeler Açısından Türkiye'deki Düzenleme Ve Uygulamaların Değerlendirilmesi, İHOP Yayınları*

tam anlamıyla gerçekleştirebilmelerini sağlamayı; onların fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki bakımdan özgür, saygın, onurlu ve sağlıklı olarak gelişebilmesini amaçlar. Sözleşme bugüne değin dünyada en fazla sayıda devlet tarafından imzalanan insan hakları belgesi olma özelliğini de taşımaktadır.

Sözleşme dört temel ilke üzerinden devletlere çocuk hakları yükümlülükleri tanımlar. Bu dört temel ilke; çocuğa yönelik ayrımcılık yasağı, çocuğun gelişme ve yaşam hakkı, katılım ve çocuğun yüksek yararadır.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin devletlere çocukların haklarıyla ilgili tanımladığı üç temel yükümlülük ise "saygı gösterme", "koruma", "yerine getirme"dir.

### **Devletlerin Çocukların Hakları Alanındaki Yükümlülükleri**

#### **Saygı Gösterme (İhlal Etmeme) Yükümlülüğü:**

Bu yükümlülüğün anlamı, çocuk haklarının kullanılmasına müdahale etmemektir. Saygı duyma ya da ihlal etmeme yükümlülüğünü yerine getirmek için devletin tüm organlarının ve kuruluşlarının kişi ya da grup bütünlüğünün ihlal edilmesini ya da özgürlüklerinin kısıtlanması sonucunu doğurabilecek şeyleri yapmaktan kendini alıkoymasidir.

#### **Koruma Yükümlülüğü:**

Bu yükümlülük devletin ve organlarının çocukların kişi ya da grup olarak haklarının başkaları tarafından ihlal edilmesini önlemek için gerekli tedbirleri almasını gerektirir. Bu aynı zamanda özgürlüklerin ihlalinin önlenmesini de içerir.

#### **Sağlama Yükümlülüğü:**

Bu yükümlülük, devletin çocukların haklarını korumak için insan hakları enstrümanlarında tanımlanmış olan tedbirleri alıp, gerekli ortamı sağlamasıdır.

## **1.2. Çocuk Haklarını İzleme ve Raporlama**

İnsan haklarının güvence altına alınmasına ilişkin araçlar tüm dünyada çeşitleniyor ve yaygınlaşıyor olsa da devletlerin insan hakları yükümlülüklerine ilişkin resmi söylemleri ve uygulamaları arasında ciddi farklar var olmaya devam ediyor. Bu yüzden çocuk hakları alanında izleme yaparak devletlerin çocuk hakları yükümlülüklerine ilişkin durumunu ortaya koymak çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesinde alınan mesafeyi ve atılması gereken adımları tanımlamaya yardımcı olur, hakların standartlardan sapmaları açıklar ve bu şekilde çözümler üretilmesine yardımcı olur.

Çocuk hak ihlallerinin izlenmesi bir zaman diliminde verili bir durumda çocuk hakları standartlarının devlet tarafından uygulanıp uygulanmadığının yakından gözlemlenmesi anlamına gelir. İzlemenin temel amacı devletlerin çocuk haklarına ilişkin uygulamalarının başarılı ve sürdürülebilir olarak devam edebilmesi ile haklara ilişkin ihlallerin tanımlanması yani bilgi toplanması, belgelenmesi ve sonunda rapor edilmesidir.

*Bilgi toplama*; bir olaydaki ihlalin tanımlanması süreci ve bu ihlallere ilişkin bilginin oluşturulmasıdır (Tahkikat/ inceleme/ soruşturma olarak da adlandırılır).

*Belgeleme* ise bir dizi olayla ilişkili olarak tahkikat sonuçlarının sistematik olarak kayıt altına alınması sürecidir. Verinin yapılandırılması, verinin organize edilmesidir.

*Raporlama* da daha önceki iki sürecin bulgularının raporlaştırılması, bulunan olguların tanımlanması, analiz, sonuçlar ve tavsiyelerin yazılı hale getirilmesidir.

### 1.2.1. Neden Çocuk Hak İhlallerini İzlemeli ve Raporlamalıyız?

Çocuk hakları uygulamalarının devletler tarafından izlenmesi önemlidir. Ancak devletler çocukların haklarını korumaya ve geliştirmeye her zaman öncelik vermemekte, kendi gerçekleştirdiği ya da önlemediği ihlalleri ise örtbas etmeye çalışabilmektedir. Sivil toplum örgütleri devletlerin çocuk haklarıyla ilgili uygulamalarını ve ihlallerini derinlemesine izleyerek tespit edilmesini sağlayabilir. İşte bu yüzden sivil toplum örgütleri;

- Hükümetlerin çocuk haklarıyla ilgili uluslararası standartları uygulamasına yardımcı olmak için;
- Çocuk haklarıyla ilgili uluslararası standartların benimsenmesi ve uygulanmasında hükümetler üzerinde baskı yapabilmek için;
- Yasal eylemleri yürütebilmek için (örneğin dava açmak);
- Hükümetlere baskı yapmak ve /veya kamu farkındalığını artırmayı hedefleyen açıklama yapmak ya da kampanya yürütmek için;
- Hak ihlaline maruz kalanları güçlendirmek için,
- Potansiyel çatışma alanlarına ilişkin erken uyarıda bulunabilmek için

izleme ve raporlama yapmalıdır.

### 1.2.2. Çocuk Hak İhlallerini Raporlama<sup>3</sup>

Çocuk hakları ihlallerinin incelenmesi ve belgelenmesi, elde edilen bulguların bir rapor içinde değerlendirilmesi çocuk haklarının yaygınlaştırılmasında kullanılan en önemli savunuculuk araçlarından birisini oluşturur.

3 Bu bölüm Hükümet Dışı Kuruşlar İçin Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni İzleme ve Raporlama El Kitabından alınmıştır.



Raporlama aracının etkili olarak kullanımını sağlamak için bilgi toplama ve belgeleme sürecinin doğru, geçerli ve zamanında gerçekleştirilmiş olması gerekir. Çocuk hakları ihlallerinin belgelenmesi, çocuk haklarına saygı gösterme, koruma ve yerine getirme yükümlüğünü taşıyan kamu idaresinin ve diğer ilgili aktörlerin bu yükümlülüklerini yerine getirmeleri için baskı oluşturmanın en vazgeçilmez araçlarından birisidir.

Baskı oluşturmanın yanı sıra ciddi hak ihlallerine karşı toplumun farkındalığını arttırarak daha geniş kesimlerin soruna sahip çıkması, yapılması planlanan çalışmaların üzerine inşa edileceği bir ihtiyaç belirlemesinin de temelini bu çalışmalar oluşturur.

Çocuk hakları alanında yaşanan ihlalleri ortaya çıkarmak üzere yapılacak araştırmalar; saha çalışmaları, istatistiki analizler, vaka çalışmaları gibi pek çok biçimde gerçekleşebilir. Çocuk hakları sözleşmelerinde de olduğu gibi uluslararası ve bölgesel insan hakları sözleşmelerinin pek çoğu, sözleşmelere taraf olan devletlerin başta şiddet olmak üzere ihlallerin biçimlerini, nedenlerini, ciddiyetini ve sonuçlarını ortaya çıkarmak için veri toplamalarını, araştırma yapmalarını ve istatistik üretmelerini talep eder. Bunun temel nedeni, gerçeği en iyi temsil eden bilgiye sahip olduğunda ihlalleri ortadan kaldıracak uygulama tedbirlerinin etkili sonuç verebileceğine ilişkin yaklaşımdır.

### **1.2.2.1. Çocuk Haklarının Yaygınlaştırılmasında Çocuk Hak İhlalleri Raporlarının Rolü**

Odağı hangi çocuk hakları alanı olursa olsun, çocuk hak ihlalleri raporları aşağıdaki nedenlerden ötürü çocuk haklarının yaygınlaştırılmasında önemli bir rol oynar: Raporlar odaklandığı alandaki sistematik ihlallerin varlığını ortaya çıkarma gücüne sahiptir. Örneğin çocuk adalet sistemi içinde gerçekleşmiş tek bir ihlalin kamuoyu gündemine getirilmesi arzu edilen sonucu yaratmayabilir. Devletler çok kolaylıkla bunun “münferit bir vaka olduğunu”, bir görevlinin görevini kötüye kullandığını bunun sisteme mal edilemeyeceğini” iddia edebilirler. Ancak sistematik bir izleme çalışmasının sonucunda üretilmiş bir çocuk hak ihlalleri raporu, bu tür vakaların sistem içindeki yaygınlığını ve dağılımını ortaya çıkarabilir. Bu tür bir rapor, karşı çıkılması ya da göz ardı edilmesi daha zor bir durum yaratır. Bu da raporun, çocuk hakları ihlallerinin ortadan kaldırılmasında oynadığı rolün gücünü arttırır.

Çocuk hak ihlalleri raporlarının en değerli yanı, çocuk haklarını korumak amacıyla devletlerin üzerinde bir baskı aracı olmasıdır. Raporlar, sorunu yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyurur ve hükümetleri sorunları bu düzeylerde çözmeye zorlar.

Çocuk hak ihlalleri raporlarının bir başka değerli yönü, ortaya koyduğu tavsiyelerdir. Bu tavsiyeler sorun alanlarına somut gerçeklerden hareket ederek yönelinmesini sağlarken diğer yandan da uluslararası insan hakları standartlarının yerelleştirilmesine ve hayata geçmesine aracılık eder. Tavsiyeler sadece yükümlülük sahiplerine yönelik değildir. Aynı

zamanda hak temelli sivil toplum örgütlerinin savunuculuk çalışmaları da dahil olmak üzere genel çalışma programlarında önemli bir açılım sağlar.

Çocuk hakları ihlallerine ilişkin raporlar çok çeşitli biçimler alabilirler ve birçok farklı yaklaşımı izleyebilirler. Fakat raporu yazmadan önce kendimize sormamız gereken birkaç can alıcı soru vardır:

### **1- Neler Kanıtlanmalı ve Vurgulanmalıdır?**

Tüm olaylarda, çocuk hakları ihlallerinin gerçekleştiğini göstermek isteriz. Görünür kılmanın dışında vermek istediğimiz genel mesaj ne olacaktır? Bir cezadan muafiyet örneğinin altını çizmek mi? Şiddet mi? İlgisizlik mi? Yoksa, gelişme eksikliği mi?

### **2- Bu Raporun Temel Hedefi Nedir?**

Hak ihlaline maruz birkılanların zararlarını ortadan kaldıracak çeşitli telifler temin etmenin yanı sıra, raporumuzun başka hedefleri de yerine getirmesini arzu edebiliriz; örneğin, politika değişiklikleri önermek, insan hakları ihlallerinden sorumlu olanları adaletin önüne getirmek, kamuoyunu uyarmak, hükümet veya silahlı karşıt gruplar üzerinde baskı oluşturmak gibi.

### **3- Hedeflenen Kitle Kimdir?**

Bu raporu ilkesel olarak kimin için yazıyoruz: Hükümet; medya; toplumun geneli; uluslararası topluluk, diğer sivil toplum örgütleri mi?

### **4- Raporda Sözü Aktarılan Herkes Buna Mutabık mı?**

Bir çocuktan isim vererek alıntı yapmadan önce, söz konusu çocuğun ve eğer ihlali gerçekleştiren ebeveyn değilse ebeveynlerin buna mutabık olmasından ve bu durumun o çocuk için herhangi bir risk içermediğinden emin olmalıyız.

### **5- Raporun İkna Edici ve Güvenilir Olabilmesi İçin Bulguları En İyi Biçimde Nasıl Sunarız?**

Temel mesajımızı, hedeflerimizi ve hedef kitemizi belirledikten sonra, argümanlarımızın ve olguların sunumuna geçmemiz gerekir. Bu aşamada kendimize sormamız gereken en önemli soru şudur:

#### **- Gerçekleri En İyi Biçimde Nasıl Sunarım?**

Gerçekleri sunmanın tek bir yolu yoktur. İzlenecek biçim, çoğunlukla ilk sorulara verdiğimiz yanıtlara dayanır. Ancak raporumuzda aşağıdaki konulara yer vermemiz gerekir:

- siyasi, tarihsel veya ekonomik bağlam ve şartlar,
- vakaların betimlenmesi,
- çocuk hakları ihlallerinin niteliği (şiddet mi? ihmal mi? istismar mi? öldürme mi?),

- iddia olunan failler ve/ veya yetkililerin sorumluluğu,
- yapılacak eylemler üzerine öneriler.

Ayrıca, olgu ve kanıtları toplarken ve öneriler oluştururken izlediğimiz metodolojiyi de belirtmek isteyebiliriz.

## 6- Rapora Bilgi Sağlayan Kişilerin Bilgilerini Nasıl Korurum?

Bilginin açıklanması insan hakları çalışmaları için temel olmasına rağmen, rapora bilgi sağlayan kişilerin güvenliği ve sağlığını ön planda tutmak bir zorunluluktur. Bilginin açıklanması bilgi kaynaklarının daha çok zarar görmesine yol açmamalıdır. Kullandığımız dille ilgili olarak da;

- açık ve öz olmalıyız,
- hakaret içeren kelimelerden kaçınmalıyız,
- tarafsızlıkla ilgili bir eksikliği gösterebilecek, politik içerikli kelimler kullanmamalıyız

## Analiz

Hazırlanacak çocuk hak ihlalleri raporu hem gerçek durumları hem de analizi içermelidir. Daha açık bir deyişle analiz, izleme faaliyeti sırasında toplanan bilgilere dayanan olguların doğru bir değerlendirmesi ve bu olguların uluslararası insan haklarını ya da insancıl hukuk ihlallerini teşkil edip etmediğinin ayrı bir analizi ve değerlendirmesini içermelidir.

Gerçeklerin anlatısı şu sorulara cevap vermelidir:

- Kim kime ne yaptı?
- Ne zaman?
- Nerede?
- Nasıl?
- Niye?

Analiz şunları kapsamalıdır:

- Bilgi toplama yoluyla elde edilen olguların analizi;
- Hangi insan hakları standartlarının ihlal edildiğini belirlemek için yasal/hukuki bir analiz; ve
- İddia edilen faillerin sorumluluklarının analizi.

## İzleme ve Raporlamada Etik İlkeler

Çocuk hakları ihlallerinin soruşturulması ve belgelenmesi sürecine başlamadan önce bu çalışmaya katılacak herkesin belirli ilkelere ortaklamış olması gerekir:

### Doğruluk

Doğruluk, izleme ve bilgi toplamanın temelini oluşturur. İddia ettiğimiz durumun gerçek olduğu konusunda emin olmayı sağlayacak değerlendirme mekanizması oluşturmuş olmamız gerekir. Hazırladığımız raporlarla ilgili devletler ya da diğer failler bu konuda kendilerine yönelik baskıyı azaltmak için raporun güvenilirliğini zedelemek üzere içerik ve yöntem hataları arayabilirler. İçerik ve yöntem hataları arayabilirler. Her gerçeğin kesin bir biçimde teyidinde ulaşmak elbette mümkün olmayabilir ancak böylesi durumlarda da raporda kullanacağımız dil önem kazanır.

### Gizlilik

Bilgi kaynaklarının gizliliğine, bir bilgi kaynağı izin vermediği sürece azami özeni göstermek gerekir. Bilgi kaynakları genellikle ihlale maruz kalmış, ihlale tanıklık etmiş ya da maruz kalma riski taşıyan kişilerdir. İsimsiz kalmak isteyebilecek bilgi kaynaklarımızı ifşa edemeyiz. Yayınlanacak bilgileri de söz konusu kişilerin tam, özgürce ve bilgileri dahilinde rızaları olmadan açığa çıkarmamalıyız. Aksi taktirde, izleme ve savunuculuk çalışmalarımız kapsamında biz de başkalarının haklarını istenmeden de olsa ihlal etmiş oluruz. Gizlilik; rapora bilgi sağlayana sağladığı bilgiden ötürü zarar görme riskinden korur.

### Tarafsızlık

Çocuk hakları ihlallerinin soruşturulması ve belgelenmesinde milliyet, ırk, dil, din, etnik köken, cinsiyet kimliği, siyasi inanç vb. nedenlerle ayrımcılık yapılmamalıdır. Ayrımcı olmayan yaklaşımı benimsemek, hem bilgi edinme sürecimizi kolaylaştırır hem de güvenilirliğimizi ve raporumuzun itibarının artmasını sağlar.

### Cinsiyete Duyarlılık

Kadınlara ve kız çocuklara yönelik hak ihlalleri genellikle, kadınların aile ve toplum içindeki rolleri nedeniyle belgelenememektedir. Bilgi toplama konusunda toplumsal cinsiyet temelli bir yaklaşımı benimsemek, ortaya çıkarılmak istenen gerçekliğin daha bütüncül olarak elde edilmesini sağlayacaktır.

### 1.2.3. Raporlama Süreçlerinde Çocuk Katılımı

Çocuk haklarıyla ilgili en iyi uzman çocukların kendisidir. Çocuklar maruz kaldıkları ihlaller ve bunların önlemesine ve telafisine ilişkin de en doğru bilgiye sahiptirler. BM Çocuk Hakları Komitesi de pek çok kere çocukların çocuk hakları uzmanı olduğunu vurgular. Bu sebeple devletlerin çocuk hakları ile ilgili durumlarını değerlendirirken çocukların görüşlerine de başvurur. Zaten çocukların çocuk hak ihlallerini raporlama çalışmalarına katılımı onların katılım hakkı kapsamındadır.

Çocukların bu tür ihlal tespit ve raporlama süreçlerine katılımlarının sağlanması bir hak olduğu gibi bu tür süreçlerde onların kısa ve uzun vadede zarar görmemesinin sağlanması da bir insan hakkı sorumluluğudur. Bu sebeple bu tür çalışmalarda çocukların katılımını sağlamak; bazı davranışlarımızı ve etik standartlarımızı belirlememiz oldukça önemlidir. Çocuklarla İlgili ve Çocuklarla Yapılan Araştırmalarda Gözetilecek Etik Kurallar<sup>4</sup> (ERIC) adlı rehberde yer alan ilkeler çocuk hakları ihlallerini raporlarken yol gösterici olabilir.

### 1.2.4. Çocukların Katıldığı Raporlama Süreçlerinde Etik İlkelerin Temeli: Saygı, Yarar, Adalet

Çocuklarla yapılan araştırmalarda çalışmalarını yürüten kişilerin karşılaştıkları etik konular ERIC'te üç ana başlık altına toplanmıştır: Saygı, Yarar ve Adalet.

#### I. Saygı

Saygı, hoşgörünün ötesinde, beraber çalıştığınız ve çalışmalarınızdan doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilenen çocuklara değer verilmesini, yaşadıkları koşulların dikkate alınmasını ve saygınlıklarının gözetilmesini içermektedir.

Birlikte çalışılan çocukların görüş, deneyim, bakış açısı ve ihtiyaçlarını doğru bir şekilde değerlendirebilmek için aşağıda aktarılmış bilgilere sahip olunması önemlidir.

- *Çocuğun kim olduğu (yaşı, özel ihtiyaçları, ekonomik/sosyal durumu vb.)*
- *Çocukların hangi kültürel koşullarda yaşadıkları*
- *İçinde yaşanılan kültürün çocukların deneyimlerini, yapabilirliklerini ve bakış açılarını nasıl şekillendirdiği*

Saygı ilkesi aynı zamanda çocuğun irade özerkliğine yani kendisini ilgilendiren konularda gerekçeli/mantıklı karar alma hakkına ve kabiliyetine saygı olarak da düşünülmelidir.

Bu saygıyı göstermenin yolları arasında şunlar gösterilebilir;

- *Yapılan çalışmalarda yer alması düşünülen çocukların bilgilendirilerek onaylarının alınması,*

<sup>4</sup> <https://childethics.com>

- Çocuklardan alınan bilgi, deneyim ve görüşlerin yürütülen çalışmalarda ve katılım sağlanan toplantılarda kullanımından önce çocukların bu bilgi ve görüşlerin nerede, kimlerle, hangi bağlamda paylaşılacağı ile ilgili bilgilendirilmesi ve onaylarının alınması,
- Saygı ilkesi ile ilgili unutulmaması gereken bir başka önemli konu ise saygı ilişkisinin sadece birebir çalışılan çocukları değil, yürütülen çalışmalardan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecek tüm çocukları da kapsamı gerekliliğidir.

## II. Yarar

Yarar ilkesini zarar vermeme ve yarar sağlama bileşenleri ile birlikte düşünebiliriz. Zarar vermeme ilkesi, araştırma konularında ve araştırma süreçlerinde çocuklara zarar vermekten ve onları incitmekten kaçınmayı gerektirmektedir.

## III. Adalet

Adalet konusu, çocuklar ile ilişkilerde ortaya çıkar ve herhangi bir diyalogda geçerlilik taşır. Bu konuda aşağıdaki başlıklar öncelik ve önem arz etmektedir.

- *Beraber çalışılan çocukların görüşlerinin saygıyla dinlenmesi. Bu görüşlere gerekli ağırlığın tanınması,*
- *Çocukların sorularının göz ardı edilmeden, geçiştirilmeden cevaplandırılması,*
- *Çocuklar tarafından bildiren görüş ve bilgilerin baskı aracılığıyla değiştirilmemesi ya da kuruluşun politika ve duruşuna uyumlu hale getirilmeye çalışılmaması.*

Adalet aynı zamanda bir araştırmanın getirdiği yük ve yarar arasında bir denge olması ile ilişkilidir. Çocukların saygı kuralları çerçevesinde ve etik katılımını desteklemek üzere maddi ve toplumsal kaynakların tahsisi de bu kapsamdadır. Bu nedenle çocukların katıldığı araştırmalarda aşağıdakilerden kaçınılması önemlidir.

- *Çocukları gereksiz ölçüde ağır yükler altına sokmak,*
- *Çocukları, yapılan projelerin, aktivitelerin getirdiği yararlardan mahrum bırakmak,*
- *Çocuklara araştırmaya katılmaları için baskı oluşturmak,*
- *Çocukların özgün görüşlerini görünmez hale getirmek ve değiştirmek.*

Çocuk hak ihlallerinde çocukların görüşlerini almak üzere yapılacak çalışmalarda temel alınacak ilkeler ise şöyledir:

- 1- Katılmamayı Seçmek:** Katılımın bir hak olmasının yanı sıra katılmamanın da bir hak olduğu bilgisiyse çocukların, katıldıkları çalış-

maların her aşamasında, çalışmadan ayrılma özgürlüklerinin olduğu unutulmamalıdır.

- 2- Çocukların Görüşlerinin Ciddiye Alınması:** Çocukların her söylediğinin uygulanması anlamına gelmemekle beraber çocukların belirttiği görüşlere gerekli ağırlığın verilmesi ve bu görüşlerin üzerine değerlendirme yapılması gerekir.
- 3- Çocuklarla Yapılacak Araştırma vb Kullanılacak Araçların Çocukların Yaşlarının ve Gelişimsel Özelliklerinin ve Varsa Özel Durumlarının Göz Önünde Bulundurulması:** Araştırmada veri toplamak amacıyla oluşturulan her araç, her yöntem çocukların yaşlarına ve gelişimsel özelliklerine uygun olmalıdır. Ayrıca çocuğun daha önceden yaşadığı şiddet, mültecilik durumu, içinde bulunduğu zorunlu koşullar, engellilik gibi özel durumlar bu araçların kullanımı sırasında gözardı edilmemelidir.
- 4- Tüm Çocukların Görüş Bildirme Yeterliliğine Sahip Olduğuna Saygı Duyulmalıdır:** Her çocuk, güçlükleri ne olursa olsun, sözlü ifadenin yanı sıra sanat, resim, oyun gibi yöntemlerle de kendisini ifade edebilmeli ve görüşlerini bildirebilmelidir. ■

## 2. ÇATIŞMA DÖNEMLERİNDE ÇOCUK HAK İHLALLERİ

### 2.1. Uluslararası Hukukta Silahlı Çatışmalar ve Çocuk

Uluslararası hem insancıl ve hem de insan hakları hukuku, silahlı çatışmalarda çocuğun insan hakları konusunu ele almış ve başta devletler olmak üzere çatışmanın taraflarına çeşitli yükümlülükler öngörmüştür. Silahlı çatışmalarda çocukların insan haklarını konu edinen insan hakları metinleri şöyledir:

- BM Çocuk Hakları Sözleşmesi
- BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki Seçmeli Protokolü
- BM Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorumları ve Genel Oturum Raporları
- İnsan Hakları Komitesi Genel Yorumları
- Cenevre Sözleşmeleri (4. Cenevre Sözleşmesi ve Ek Protokolleri)
- ILO Sözleşmeleri (182 No'lu En Kötü Koşullardaki Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi)
- Uluslararası Roma Statüsü
- BM Olağanüstü ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına Dair Bildirge

Bu belgelerde uluslararası insan hakları belgelerindeki çocuk tanımı genel olarak benzerlik göstermektedir. Bu tanımın temelini erken reşit olma durumu hariç 18 yaşına kadar olan herkesi çocuk kabul eden BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (BM ÇHS) oluşturur. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan 'erken reşit olma durumu' ise oldukça karmaşık bir konudur ve BM Çocuk Hakları Komitesi devletlerin iç hukuk düzenlemelerine göre asgari yaştan belirlenebileceğini belirtir. Ancak Komite de Sözleşme de bazı konularda kesin bir hat çizer: 18 yaşından küçükler ölüm cezası ya da salıverilme imkânı olmayan müebbet hapis cezası verilememesi gibi.

BM Genel Kurulu'nun 2000 yılında kabul ettiği çocukların silahlı çatışmalara katılmaları ile ilgili 'Silahlı Çatışmalardan Çocukların Korunması Seçmeli Protokolü' ise devletleri, 18 yaşından küçük çocukların çatışmalarda doğrudan rol almamalarını ve zorla askere alınmalarını sağlamak için 'gerekli bütün önlemleri' almakla yükümlü kılar.

17 Temmuz 1998'de benimsenen Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü ise 15 yaşından küçük çocukların ülkedeki silahlı kuvvetlere alınmasını ya da kabul edilmesini, bu çocukların çatışmalarda aktif olarak kullanılmasını 'savaş suçu' olarak kabul eder.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 38. maddesi de 15 yaşından küçük hiçbir çocuğun silahlı kuvvetlere ya da birbiriyle çatışan taraflar-



dan herhangi birine katılmamasını öngörür. Ancak BM Çocuk Hakları Komitesi silahlı çatışmanın çocuklar üzerindeki etkisinin sözleşmenin tüm maddeleri çerçevesinde ele alınmasını vurgular ve devletleri silahlı çatışma sırasında her bir çocuğun haklarını hayata geçirmek için önlemler almakla yükümlü kılar.

Özelde çocuk tanımının ve çocuğun yüksek yararı ilkesinin ışığında, 18 yaş altı hiçbir çocuğun çatışmalara doğrudan ya da dolaylı biçimde dahil edilmesine izin verilmemesi ve 18 yaş altı hiçbir çocuğun normal askere alma sistemi içinde ya da gönüllü kayıt yoluyla silahlı çatışmalarda yer almaması gerektiğini vurgular.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Genel Konferansı da çocukların silahlı çatışmalarda silah altına alınmalarını 182. sayılı Çocuk İşçiliğinin en Kötü Biçimleri Sözleşmesi'ne göre çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri arasında sayar ve 18 yaş altı bireylerin tamamı için yasaklar.

### **2.1.1. Uluslararası Hukukta Çocukların Silahlı Çatışmalardan Korunması**

Çocukların silahlı çatışmalardan ve etkilerinden korunmasına ilişkin yükümlülükler ve ilkelere yer veren belgeler ve kapsamı şöyledir:

#### **-BM Çocuk Hakları Sözleşmesi**

[https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR\\_KARARLAR/kanuntbmmc078/kanuntbmmc078/kanuntbmmc07804058.pdf](https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc078/kanuntbmmc078/kanuntbmmc07804058.pdf)

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 38. maddesi 'Taraf Devletlerin; silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenmelerini' öngörür. Buna göre de devletler;

- 15 yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri almakla;
- özellikle 15 yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınmakla;
- 15 ile 18 yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermekle;
- silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi almakla yükümlüdür.

Ancak BM Çocuk Hakları Komitesi; silahlı çatışmalardan çocukların korunmasının sadece 38. maddeye indirgenmeyeceğinden, silahlı çatışmalardaki çocuklar sorununun yerel ve uluslararası düzeyde karmaşık bir sorun olduğunun altının çizilmesi gerekliliğinden söz eder.

Zaten BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin hazırlığı sırasında, Sözleşme'nin hükümlerinin uluslararası insancıl hukukta var olan standartları güvence altına almasına dair güçlü bir yönelim oluşmuştur. Bu yönelimin etkisiyle BM Genel Kurulu 2000 yılında çocukların silahlı çatışmalara dahil

olmaları konusunda BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ek olarak seçmeli bir protokol hazırlamıştır.

### **-BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol**

<https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6314--Cocuk-Haklarina-Dair-Sozlesmeye-Ek-Cocuklarin-Silahli-Catismalara-Dahil-Olmolari-Konusundaki-Secmeli-Protokol.pdf>

BM Genel Kurulu'nun 2000 yılı Mayıs ayında hazırladığı çocukların silahlı çatışmalara katılmaları ile ilgili seçmeli protokolün giriş bölümünde 'Sözleşmede yer alan çocuk haklarının yaşama geçirilmesini daha da güçlendirmek için çocukların silahlı çatışmalardan ve bunlara dahil olmaksızın korunmalarını da artırmak gerekmektedir' görüşüne yer verilmektedir. Protokolün 1. maddesine göre Taraf Devletler; 18 yaşına erişmemiş kimselerin çatışmalara dahil olmamalarını güvence altına almak için uygulanabilir bütün önlemleri almak durumundadır. Protokolde ayrıca 'Savaşta esir düşen çocuk askerlerin, onların yargılanma ve cezalandırılmalarına ilişkin özel hükümler' de yer almaktadır.

### **-BM Çocuk Hakları Komitesi Genel Görüşmesi/Raporu**

BM Çocuk Hakları Komitesi Eylül-Ekim 1991'deki ilk oturumunda 'Silahlı çatışmalardaki çocuklar'a dair 38. maddenin yorumlanmasına ilişkin genel bir tartışma düzenlemeye karar verdi. Bunun üzerine İkinci oturumda konuyu ele aldı ve bir rapor hazırladı. Bu raporda; ikinci dünya savaşından sonra 'gittikçe daha çok sayıda pek çok sivil ve özellikle de çocukları etkileyen gelişmiş ve acımasız silahlar ile savaş yöntemlerinin kullanıldığı çatışmaların çok daha fazla ortaya çıktığı' belirtildi ve 'silahlı çatışma dönemlerinde çocuğun, kendi saygınlığına içselleştirilmiş ve kişiliğinin eksiksiz ve uyum içinde gelişmesi için gereken biçimde; çocuğun tüm hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması gerekliliği' vurgulandı. Uluslararası insancıl hukukun çocuklarla ilgili hükümlerinin de her zaman uygulanması gerektiğine önemle değinen rapor; eğitimin önemine ve çatışma dönemlerinden çocuklara yönelik ihmal ve istismarın önlenmesine de özel atıfta bulundu.

Genel oturumda ayrıca çocukların silahlı çatışmalara dahil edilmelerini önlemek üzere tasarlanan özel koruyucu önlemler de tartışıldı ve çocukların çatışmalarda yer almamalarına, yer aldysalar da bunların etkilerinin ortadan kaldırılmasına ilişkin önlemlerin benimsenmesine vurgu yapıldı.

### **-İnsan Hakları Komitesi Genel Yorumları**

[https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/05/05/BMde\\_Insan\\_Haklari\\_Yorumlari\\_1981\\_2006.pdf](https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/05/05/BMde_Insan_Haklari_Yorumlari_1981_2006.pdf)

İnsan Hakları Komitesi 17. Genel Yorumu'nda, çocukların da Sözleşme'de açıkça belirtilen kişisel hakların tümünden yararlanacağı' vurgulanır ve 'Taraf Devletlerden, çocukların silahlı çatışmalara doğrudan katılma-

malarını güvence altına almaya yönelik aldıkları önlemlere ilişkin bilgiyi raporlarına dahil etmelerini talep ederek konuya dikkat çeker.

### - Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi

<http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>

Silahlı çatışmalar ve savaşlar pek çok çocuğu bir başka ülkeye göç etmek ve sığınmak durumunda bırakmaktadır. Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve buna ilişkin 1961 Protokolü sığınma hakkı tanınan ülkelerdeki mültecilerin korunması için temel standartları öngörür.

### - Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri

Cenevre Sözleşmeleri; dört sözleşme ve üç ek protokolden oluşmaktadır. Birinci Cenevre Sözleşmesi, karadaki silahlı kuvvetlere mensup yaralıların durumlarının iyileştirilmesine, İkinci Cenevre Sözleşmesi denizdeki silahlı kuvvetlerin yaralı, hasta ve deniz kazazedelerinin durumlarının iyileştirilmesine, Üçüncü Cenevre Sözleşmesi savaş esirlerine yönelik muamele ve Dördüncü Cenevre Sözleşmesi savaşta sivillerin korunmasına yönelik maddeleri kapsamaktadır.

Silahlı çatışma mağdurlarının korunmasına yönelik kurallar getiren Cenevre Sözleşmeleri'nde yer alan ihlaller ise kasten öldürme, işkence ya da insanlık dışı muamele, kasten ciddi yaralanmalara yol açma, askeri gerekliliğin haklı kılmadığı, hukuka aykırı ve keyfi olarak gerçekleştirilen yıkım ve mülkiyete el konulması, bir savaş esirini ya da korunan birini yabancı kuvvet emrinde hizmete zorlama, bir savaş esirini ya da korunan bir kişiyi adil ve olağan yargılanma hakkından kasten mahrum etme, korunan bir kişiyi hukuka aykırı olarak sürgün, nakil ya da tecrit etme, rehin alma gibi gruplara ayrılıyor.

Tüm Cenevre Sözleşmelerinde ortak olan 3. madde, Taraf Devletler'den birinin topraklarında meydana gelmiş uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmayı' kapsamaktadır. 'Çatışmalarda hiçbir biçimde etkin olarak yer almayan' kimselere her koşulda insani muamele gösterilmesi, bu kimselerin 'kişiye ve yaşama yönelik şiddet'ten, özelde, her türden cinayet, sakatlama, acımasız muamele ve işkence, rehin alınma, küçük düşürücü ve aşağılayıcı muamele ve benzerinden korunmasını öngörür.

Savaşta sivillerin korunmasına yönelik maddeleri kapsayan Dördüncü Cenevre Sözleşmesi çocukların siviller olarak genel anlamda korunmasını öngörür. 1977'de, Cenevre Sözleşme'lerine ek olarak kabul edilen I. Protokol; uluslararası silahlı çatışmaları kapsar ve savaşan tarafların her zaman savaşçılar ve siviller olarak ayrılmasını ve yalnızca askeri hedeflerin hedef olarak gözetilmesini gerekli kılar. Protokol, tüm sivilleri kapsamakla birlikte 77. maddesinde çocuklara yönelik özel koruma tedbirleri öngörür.

I. Protokol'ün 78. maddesi ise çocukların başka bir ülkeye tahliyesine ilişkindir. Söz konusu duruma, zorunlu haller dışında başvurulmamalıdır ve

ayrıca madde, herhangi bir tahliyenin söz konusu olabileceği birtakım koşulları belirlemektedir.

II. Protokol ise uluslararası olmayan silahlı çatışmalara –yani, iç çatışmalara- uygulanmak durumundadır. Protokolün 4. maddesi, çocukların korunmasına ilişkin önlemleri içerir.

### **- Olağanüstü ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına Dair Bildirge**

<http://www.insanhaklarisavunuculari.org/3/files/2212.pdf>

BM tarafından 1974'de kabul edilen Olağanüstü ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına Dair Bildirge'si giriş bölümünde 'sivil nüfustan olup olağanüstü durumlar ve silahlı çatışma dönemlerinde barış, kendi kaderini tayin, ulusal kurtuluş ve bağımsızlık mücadelesi veren ve bu nedenle ciddi zarar gören kadın ve çocukların çektikleriyle ilgili olarak derin kaygıları' içerir. Bildirge; çocukların saldırı ve bombalamalardan, kimyasal ve biyolojik silahların kullanılmasından korunma; Cenevre Sözleşmeleri'nin ve diğer uluslararası araçların uygulanması; savaşın tahribatlarından tümüyle uzak tutulmaları, kadın ve çocuklara yönelik tüm baskı biçimlerini, acımasızca ve insanlık dışı muameleyi suç olarak görmek, kendilerini olağanüstü durum ya da silahlı çatışma koşulları içinde bulan kadın ve çocukların barınak, yiyecek, tıbbî yardım ya da öteki vazgeçilmez haklardan yoksun bırakılmamasını öngörür.

### **- Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü**

<http://sorular.rightsagenda.org/Uploads/UCM MEV/Roma Statüsü.pdf>

Uluslararası Ceza Mahkemesi, insancıl hukuk kapsamındaki kimi suçları kovuşturan uluslararası bağımsız bir yargı mekanizmasıdır. 117 ülkenin yargı yetkisini tanıdığı Mahkeme öncelikle devletlerin organize şekilde işlediği soykırım, insanlığa karşı suçlar ile savaş suçlarını soruşturmaktadır. Mahkeme 1998 yılında Roma Statüsü adı verilen bir anlaşma ile kurulmuştur.

Roma Statüsü çocuklara ayrıca silahlı çatışma ve savaşlardan doğrudan etkilenen, saldırılar sonucu yakınlarını kaybeden ya da çatışmalarda asker olarak yer alan çocuklarla ilgili olarak var olan çocuk koruma standartlarının uygulanmasına yönelik kullanılabilecek etkili bir mekanizmadır. Roma Statüsü'nün 6. maddesinde ulusal, etnik, ırksal ya da dinsel bir gruba kısmen ya da tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen soykırım suçları tanımlanmaktadır. Bu kapsamda, bir gruba mensup çocukları zorla başka bir gruba nakletmek soykırım suçu olarak tanımlanmıştır. Madde 7'de, herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen insanlığa karşı suçlar tanımlanmaktadır. Madde 7.2(c)'de, köleleştirme bir kişi üzerindeki sahiplik hakkına dayalı yetkilerin insan ticareti de dahil kullanılmasını ifade ettiği belirtilmektedir ve çocukların bu suça maruz kalma riskini özellikle taşıyan grup olduğuna işaret edilmektedir.

Roma Statüsü, uluslararası hukukta ilk kez, çocuk askerlerin askere çağırılması, askere alınması ve çatışmalarda aktif olarak kullanılmasını savaş suçu olarak kabul etmektedir. Madde 8 (2) (b) (xxvi)'ye göre; 15 yaşın altındaki çocukları silahlı kuvvetlere ya da bir silahlı gruba çağırma, askere alma ya da onların uluslararası silahlı çatışmalarda aktif olarak kullanılması savaş suçudur. Madde 8(2)(e)(vii)'de ise uluslararası olmayan silahlı çatışmalar için de benzer bir tanımlama yapılmaktadır.

Roma Statüsü Madde 68 (1)'e göre Mahkeme mağdur ve tanıkların güvenliğinin, fiziksel ve ruhsal sağlıklarının, saygınlık ve özel hayatlarının korunması için uygun tedbirleri almakla yükümlüdür. Mahkeme, bu yöndeki çalışmalarında yaş, cinsiyet, sağlık gibi unsurları ve özellikle çocuklara yönelik şiddet gibi, suçun niteliğinden kaynaklanan tüm unsurları dikkate almalıdır. Bu kapsamda Roma Statüsü, UCM ile ilişkili çocukların haklarının korunmasına ilişkin özel bazı usulleri de tanımlamaktadır.

## 2.2. Silahlı Çatışmalarda Çocukların Yaşadığı Altı Temel Hak İhlali

BM Genel Kurulu Aralık 1993'te, BM Çocuk Hakları Komitesi'nin tavsiyesinin ardından 'dünyanın pek çok yerinde devam eden silahlı çatışmaların çocuklar üzerindeki ağır etkilerine ilişkin kaygısını dile getirdi. Bunun üzerine konuya ilişkin durumu ortaya koyacak bir raporun hazırlanmasına karar verildi. Raporu hazırlamak üzere Mozambik'in bağımsızlık sonrası ilk Eğitim Bakanı ve çocuk hakları savunucusu Graça Machel seçildi.

Machel, iki yıl boyunca çatışmadan etkilenen birçok ülkeye gitti ve çocuklarla, ailelerle, insani yardım gerçekleştiren kişilerle, hükümet yetkilileriyle çocukların neler yaşadıklarını daha iyi anlamak üzere görüşmeler yaptı. Bu görüşmelere sonucunda hazırlanan Silahlı Çatışmaların Çocuklar Üzerindeki Etkisi Raporu 1996 yılında Genel Kurul'a sunuldu.

Rapor, çatışmalardan etkilenen milyonlarca çocuğun maruz kaldığı ihlalleri, boyutlarını anlatırken aynı zamanda tüm bunları engellemek üzere acil bir eylem çağrısı niteliği taşıyordu. Çocuklar raporda silahlı çatışmanın en fazla etkileneni olarak tanımlanırken, çocuklar ve silahlı çatışmalar hakkında etkili çalışmalar yürütecek genel sekreter özel temsilcisinin görevlendirilmesi gibi bir dizi tavsiyeyi içeriyordu.

Genel Kurul, raporu [a/RES/51/77 sayılı kararında memnuniyetle karşıladı](#) ve Genel Sekreterin 'çocuklar ve silahlı çatışma' konusunda özel bir temsilci atamasını tavsiye etti.

Graça Machel'in hazırladığı raporda; silahlı çatışmalarda çocukların 6 ağır hak ihlaline maruz kaldığı belirtiliyordu. Bu ihlaller şöyleydi.

- Çocukların öldürülmesi ve sakatlanması;
- Çocukların çatışmalarda yer alması ya da kullanılması;
- Çocuklara karşı cinsel şiddet;

- Çocukların kaçırılması;
- Okullara veya hastanelere yönelik saldırılar;
- Çocuklar için insani erişimin engellenmesi.

Graça Machel'in hazırladığı bu raporun ardından BM Genel Sekreteri BM Genel Kurulu'na ve 2000'den sonra da Güvenlik Konseyi'ne silahlı çatışmalardan etkilenen çocukların küresel durumu hakkında yıllık bir rapor sundu. Raporun temel amacı BM Üyesi devletlerin dikkatini çocuklara yönelik ağır ihlaller uygulayan devletlere ve diğer taraflara çekmekti.

Bu raporlamanın sistematik hale getirilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla Güvenlik Konseyi 2004 yılında Genel Sekreter'den bir 'İzleme, Raporlama ve Uyum Mekanizması' kurulması için bir eylem planı hazırlamasını istedi. BM kurumları ile sivil toplum kuruluşları arasında kapsamlı istişare süreçleri gerçekleştirildi ve 2005 yılında Güvenlik Konseyi'ne bir eylem planı sunuldu. Konsey, Genel Sekreterin eylem planını onaylayarak 'Çocuklara Yönelik Ağır İhlalleri İzleme ve Belgeleme Mekanizması (MRM)'ni kurdu. MRM Graça Machel'in tespit ettiği silahlı çatışmalarda çocukların maruz kaldığı 6 ağır hak ihlali üzerinden bilgi topluyor ve bunları raporluyor. Hazırlanan raporlar BM Genel Kurulu ile Güvenlik Konseyine sunulurak çocuklar için tavsiyeler oluşturulması sağlanıyor.

Raporda ele alınan çatışma dönemlerinde çocukların yaşadıkları altı temel ağır hak ihlali şöyledir:

### **-Çocukların Çatışmalarda Yer Alması ve Kullanılması:**

Çatışan taraflar çocukları asker/savaşçı ya da herhangi bir başka destek rolü olarak kullanmamalı, çocukların kendileri istese dahi çatışmalarda yer almasını engellemelidir. Bu başlık yalnızca çocukların asker olarak kullanılması değil aynı zamanda çatışmalarda yer aldıktan sonra tutuklanmalarını, gözaltına alınmalarını ya da hapsedilmelerini ve topluma yeniden entegrasyonlarını da ele almaktadır.

### **-Çocukların Öldürülmesi ve Sakatlanması:**

Çatışma yapan tarafların çocukları öldürülme, sakatlanma ya da yaralanmaya karşı korumaları gerekir. Bu başlık, doğrudan ya da çocukları korunması için yeteri kadar önlem alınmamasını ve istismarı içerir. Çocuklar başta olmak üzere tüm siviller hem devletlerin hem de devlet dışı silahlı güçlerin saldırılarından korunmalıdır.

### **-Çocuklara Yönelik Cinsel Şiddet:**

Çatışmanın taraflarının herhangi bir şekilde çocukları taciz, tecavüz, cinsel ticaret gibi tüm cinsel şiddet biçimlerine maruz bırakmaları yasaktır. Bu başlık hem kız hem de oğlan çocukların maruz kalabildikleri zorla fuhuş, evlenme, hamilelik ya da sterilizasyon gibi her türlü cinsel şiddet ve saldırı biçimini içerir.

### **-Okullara ve Hastanelere Yapılan Saldırıları ve Askeri Amaçlı Kullanım:**

Çatışmanın tarafları; okullara veya hastanelere, eğitim ya da sağlık personeline saldırmamalıdır. Okullar ve hastaneler çocukların hem barış içerisinde yaşama hem de barış zamanlarındaki ihtiyaçlarını karşılar. Bu sebeple sivil alan olarak kabul edilen bu mekanların korunması ve askeri amaçlarla kullanılmaması gerekmektedir.

### **-Çocukların Kaçırılması:**

Çatışma yapan tarafların çocukları kaçırmaması gerekir. Bu başlık açıkça, çocukların isteklerine ya da yasal vasilerine karşı zorla kaybedilmesini, gözaltına alınmayı, çocukların satılmasını da içerir.

### **-İnsani Yardımın Engellenmesi:**

Çatışan taraflar, başta çocuklar olmak üzere tüm sivillere yönelik insani yardım ve temel ihtiyaçlara erişimi engellememelidir. Çocuklar için insani yardım; gıda, ilaç, giysi vb. yardım malzemelerini ve bu malzemelerin erişimini gerçekleştirecek personeli ifade eder.

## Çatışma Dönemlerinde Altı Temel Hak İhlali

1 Çocukların Silahlı Çatışmalarda Kullanılması	
<i>Kapsam</i>	<p>Çatışmanın taraflarının çocukları asker/savaşçı olarak kullanması, çocukların silahlı grupların yaşadığı yerlerde mutfak, temizlik vb. konularda çalıştırılması, çocukları ajan olarak kullanılması, bu süreçlerde yer almak zorunda bırakılmış çocukların gözaltına alınması, tutuklanması.</p> <p>Hak ihlallerinin faillerine ilişkin soruşturmaların yürütülmesi, hak ihlaline maruz kalmış çocukların iyileştirilmesi, güçlendirilmesi, eğitim ve sağlık haklarına vb. erişimlerinin sağlanması. Çatışmada yer almak zorunda bırakılmış çocukların devlet, toplum, medya, yargı vb. tarafından maruz kaldıkları algı, tutum ve davranışlar.</p>
<i>Bilgi Toplama Yöntemleri</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Masa Başı Araştırması</li> <li>• Anahtar Kişiler ve Uzmanlar ile Görüşme</li> <li>• Medya Takibi</li> <li>• Aile ve Çocuklar ile Görüşme</li> </ul>
<i>Yanıt Aranacak Sorular</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Çocukların silah kullanmaları, silahlı grupların yaşadığı yerlerde mutfak vb. hizmetlerde çalıştırılmaları, ajan olarak yer almaları, hatta gözaltına alınıp tutuklanmaları söz konusu mu?</li> <li>- Yer alma şekilleri nasıl?</li> <li>- Bu vakalar ile ilgili soruşturma açıldı mı?</li> <li>- Çatışmada yer alan çocukların iyileştirilmesi, güçlendirilmesi, eğitim ve sağlık haklarına vb. erişimlerinin sağlanması için yapılan çalışma, düzenleme, uygulama oldu mu?</li> <li>- Çatışmada yer alan çocukların karşılaştığı devlet, toplum, medya, yargı vb. tutum ve davranışlara ilişkin bilgi ve gözlemler nelerdir?</li> <li>- Gözaltına alınan, tutuklanan çocuklara dair bilgi ve gözlemler nelerdir?</li> <li>- Gözaltı ve tutuklama işlemlerinin nasıl gerçekleştiğine dair bilgi ve gözlemler nelerdir?</li> </ul>



2

**Çocukların Öldürülmesi ve Sakatlanması**

*Kapsam*

Çocukların yaşamını kaybetmesi, yaralanması, sakatlanması, her bir olay ile ilgili etkili soruşturma yürütülmemesi, cezasız bırakılması, çocukların ve yakınlarının zararlarının giderilmemesi. Yaşamını kaybeden çocukların yakınlarının istediği şekilde ve yerde defnedilmesinin engellenmesi, çocukların ve yakınlarının onurunu, hatıralarını incitecek tutumların gerçekleştirilmesi. Yaralanan ve sakat kalan çocukların çatışma sırasında ve sonrasında tedaviye erişiminin, yeniden psiko-sosyal açıdan güçlenmesinin sağlanmaması.

*Yöntem*

- Masa Başı Araştırması
- Medya Taraması
- Anahtar Kişiler ve Uzmanlar ile Görüşme
- Aile ve Çocuklar ile Görüşme

*Yanıt  
Aranacak  
Sorular*

- Söz konusu dönemde yaşamını kaybeden, öldürülen yaralanan ve sakat kalan çocuklar var mı?
- Sebepleri neler? Fail/ler kim/ler? Bu vakalar ile ilgili soruşturma açıldı mı?
- Ailelerin zararlarının giderilmesi için izlenen usul nedir?
- Bu olaylarda hayatını kaybeden çocukları takip eden bir kamu kurumu var mı?
- Yaşamını kaybeden çocuklarda beden bütünlüğünü kaybettiği durumlar var mı? Otopsi sonuçları ulaşılabilir mi?
- Ölen çocukların ebeveynleri tarafından gömülmeleri mümkün olabildi mi?
- Ölen çocukların ve yakınlarının onurunu ve hatıralarını incitecek tutumlar gerçekleşti mi?
- Yaralanan çocuklar kimler ve çocukların yaralanma sebepleri nelerdir? Ne tür maddeler kullanılmıştır? Soruşturma açıldı mı?
- Yaralananların tedavilerinin sonucu ne oldu?
- Uzuv kaybı olan çocuklara verilen hizmetler nelerdir?
- Yaralanan çocuklar ve ailelere ne tür destek hizmetleri sunulmaktadır?
- Yaralanan çocukların çatışma nedeniyle uzun süre hastaneye götürülmemeleri söz konusu oldu mu?
- Bunun engellenmesi için alınan tedbirler var mıydı? Gecikmenin sebepleri ve gecikmeden doğan zararlar araştırıldı mı?

## 3

## Çocuklara Yönelik Cinsel Şiddet

*Kapsam*

Çocuklara yönelik tecavüz, taciz, zorla evlilik, zorla fuhuş, kısırlaştırma, çıplak arama gibi cinsel şiddet fiilleri, bu fiillerin failleri hakkında etkin soruşturma yapılmaması, cezasız bırakılması, cinsel şiddete maruz kalan çocukların iyileştirilmemesi, güçlendirilmemesi, onarım ve adalet mekanizmalarının işletilmemesi, eğitim ve sağlık haklarına vb. erişimlerinin sağlanmaması.

*Bilgi  
Toplama  
Yöntemleri*

- Masa Başı Araştırması
- Medya Takip
- Anahtar Kişiler ve Uzmanlar ile Görüşme
- Aile ve Çocuklar ile Görüşme

*Yanıt  
Aranacak  
Sorular*

- Söz konusu dönemde çocuklara yönelik tecavüz, taciz, zorla evlilik, çıplak arama, zorla fuhuş vb. cinsel şiddet vakaları var mı?
- Cinsel şiddete maruz kalan çocukların iyileştirilmesi, güçlendirilmesi, eğitim ve sağlık haklarına vb. erişimlerinin sağlanması için yapılan çalışma, düzenleme, uygulama oldu mu?
- Bu vakalar ile ilgili soruşturma açıldı mı?
- Çocukların ve ailelerin zararlarının giderilmesi için izlenen usuller neler oldu?
- Çocuklara ve ebeveynlerine yönelik tutumlar nasıl oldu?

4

## Okullara ve Hastanelere Yapılan Saldırıları ve Askeri Amaçlı Kullanım

### Kapsam

Okulların, hastanelerin, sağlık merkezlerinin saldırılar sonucunda yıkılması, zarara uğraması, sağlık merkezlerine erişimin, aşılama hizmetleri vb sistematik takiplerin yapılamaması, sağlık ve eğitim kurumlarının askeri amaçlarla kullanılması, bunların çocuklar üzerindeki etkisinin görmezden gelinmesi ve telafi usullerinin işletilmemesi, öğretmen ve sağlık görevlilerinin öldürülmesi, kaçırılması, ayrılmak zorunda bırakılması

### Yöntem

- Masa Başı Araştırması
- Yerinde Gözlem
- Anahtar Kişiler ve Uzmanlar ile Görüşme
- Ailelerle ve Çocuklarla Görüşmeler

### Yanıt Aranacak Sorular

- Herhangi bir şekilde çatışan tarafların saldırdığı ya da karargah olarak kullandığı okul, hastane, sağlık merkezi var mı?
- Yıkılan okullar, hastaneler, sağlık merkezleri var mı?
- Sağlık merkezlerine erişim, aşılama hizmetleri vb sistematik takipler, kronik hastalığı olan çocuklar açısından nasıl oldu?
- Çocukların sağlık hizmetlerine erişimi genel olarak nasıl etkilendi?
- Okulların bu şekilde kullanımı çocukları nasıl etkiledi?
- Okul terk oranlarının bunlarla ilgisi var mı?
- Öğretmen kayıpları, kaçırılmalarının, ayrılmalarının etkisi oldu mu?
- Telafi eğitimlerine ilişkin gözlem ve bilgiler nelerdir?

5

## Çocukların Kaçırılması, Kaybedilmesi, İnsan Ticareti, Gözaltına Alınma, Tutuklanma, İşkence ve Kötü Muamele

### Kapsam

Çocukların kaçırılması, satılması, zorla kaybedilmesi, gözaltında ya da herhangi bir durumda işkence ve kötü muamele biçimlerine maruz bırakılması, herhangi bir şekilde aşağılamak, rencide etmek, cezalandırmak, bilgi almak amacıyla fiziksel ya da sözlü olarak her türlü onur kırıcı fiil, işkence ve kötü muamele uygulanması, tüm bunların failleri hakkında etkili soruşturmanın yürütülmemesi ve cezasızlığa maruz bırakılması.

### Yöntem

- Masa Başı Araştırması
- Anahtar Kişiler İle Görüşme
- Aile ve Çocuklar İle Görüşme

### Yanıt Aranacak Sorular

- Çatışma dönemlerinde çatışmanın taraflarınca gerçekleştirilen çocukların kaçırılması, satılması, zorla kaybedilmesi söz konusu mu?
- Çocuklar gözaltı ve tutuklama işlemleri esnasında veya herhangi bir mekanda işkence ve kötü muameleye maruz kaldı mı?
- Çatışmanın taraflarının çocuklara karşı tutum ve davranışları nasıl?
- Çocukların gözaltı işlemleri nasıl gerçekleşti? Çocuklara özgü ayrı gözaltı merkezleri var mı? Gözaltı işlemleri nerede gerçekleşti?
- Çocuklara yönelik tutuklama yapıldı mı?
- İşkence ve kötü muamele fiili söz konusu mu? Bu konuda soruşturma açıldı mı?
- İşkence ve kötü muameleye maruz kalan çocukların iyileştirilmesi, güçlendirilmesi, eğitim ve sağlık haklarına vb. erişimlerinin sağlanması için yapılan çalışma, düzenleme, uygulama var mı?

6

**İnsani Yardımlara Erişimin  
Engellenmesi**

*Kapsam*

İnsani yardımların engellenmesi, yaşam koridorlarının açılmaması, bu tür çağrılarının karşılıksız bırakılması, tarafların buna izin vermemesi, çocuklara gıda, ilaç, giysi vb. malzemelerin dağıtılmasının engellenmesi, sınırlandırılması, bunu yapan kişi ve kurumlara yönelik tehdit, baskı uygulanması, temel hizmetlerin devamlılığına ilişkin önlemlerin alınmaması

*Yöntem*

- Masa Başı Araştırması
- Anahtar Kişiler İle Görüşme
- Aile ve Çocuklar İle Görüşme

*Yanıt  
Aranacak  
Sorular*

- Çatışma döneminde çocuklara yönelik yaşam koridorları, ilaç, gıda, giysi vb. malzemelerin dağıtılması vb. insani yardımların engellenmesi söz konusu mu?
- İnsani yardımların ulaşabilmesi için çatışmalar başlamadan önce önlemler alındı mı?
- İnsani yardımlar sağlandı mı, sağlandıysa ne şekilde sağlandı?
- Çatışmalardan sonra insani yardımlar söz konusu oldu mu?
- İnsani yardımların içeriği, niteliği ve süresine dair bilgi ve gözlemler nelerdir?

Ek: Görüşme Formu

## EK: ÇATIŞMA ORTAMLARINDA ÇOCUK HAK İHLALLERİNE İLİŞKİN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

(Kapsam: 12 Ağustos 2015 - 26 Ağustos 2016)

**Görüşmeyi yapan kişi:**

**Görüşme tarihi:**

**Görüşme yeri:**

**Anahtar kişinin çalışma alanı:**

**Yaş:**

**Cinsiyet:**

**Bölge:**

**Anahtar Kişi No:**

**Görüşme Kayıt Türü:**

**Görüşme Başlangıç Saati:**

**Görüşme Bitiş Saati:**

**1- Biliyorsunuz çocuklar çatışmaların içinde farklı biçimlerde yer alabiliyor. Silah kullanmaları, silahlı grupların yaşadığı yerlerde mutfak vb. hizmetlerde çalıştırılmaları, ajan olarak yer almaları, hatta gözaltına alınıp tutuklanmaları söz konusu olabiliyor. Sizin deneyimleriniz ışığında çocukların silahlı çatışmalarda yer aldığına ilişkin duyumunuz var mı?**

**Destekleyici bilgi:** Yer alma şekilleri; çatışmanın taraflarının çocukları savaştığı olarak kullanması. silahlı grupların yaşadığı yerlerde mutfak vb konularda çalıştırma, çocukları ajan olarak kullanma olabilir, gözaltına alınması, tutuklanması.

**Destekleyici sorular:**

- Bu vakalar ile ilgili soruşturma açıldı mı?
- Çatışmada yer alan çocukların iyileştirilmesi, güçlendirilmesi, eğitim ve sağlık haklarına vb. erişimlerinin sağlanması için yapılan çalışma, düzenleme, uygulama oldu mu?
- Çatışmada yer alan çocukların karşılaştığı devlet, toplum, medya, yargı vb. tutum ve davranışlara ilişkin gözlemleriniz nelerdir?
- Gözaltına alınan, tutuklanan çocuklara dair gözlemleriniz nelerdir?
- Gözaltı ve tutuklama işlemlerinin nasıl gerçekleştiğine dair gözlemleriniz nelerdir?

## 2- Çocukların gözaltı ve tutuklama işlemleri esnasında veya herhangi bir mekanda çocuklara karşı işkence ve kötü muameleye maruz kaldığına ilişkin bir duyurunuz, gözleminiz var mı?

**Destekleyici bilgi:** İşkence ve kötü muamele biçimleri: herhangi bir şekilde aşağılamak, rencide etmek, cezalandırmak, bilgi almak amacıyla, fiziksel veya sözlü olarak gerçekleştirilen her türlü onur kırıcı fiil işkence ve kötü muamele olarak tanımlanır.

### **Destekleyici sorular:**

- Çatışmanın taraflarının çocuklara karşı tutum ve davranışlarına dair bir gözleminiz var mı?
- Çocukların gözaltına alınması ya da kaçırılması ile ilgili gözlemlerinizi, duyurunuz oldu mu?
- Çocukların gözaltıları nerelerde yapıldı? Gözaltı merkezlerine dair bir gözleminiz neler?
- Çocukların tutuklanmasıyla ilgili gözlemlerinizi neler?
- İşkence ve kötü muamele gerçekleştiğine dair bilginiz, duyurunuz ya da gözleminiz oldu mu? Bu konuda herhangi bir soruşturma vb açıldığına ilişkin gözleminiz var mı?
- İşkence ve kötü muameleye maruz kalan çocukların iyileştirilmesi, güçlendirilmesi, eğitim ve sağlık haklarına vb. erişimlerinin sağlanması için yapılan çalışma, düzenleme, uygulama oldu mu?

## 3- Söz konusu dönemde öldürülen, yaralanan ve sakat kalan çocuklara ilişkin gözlemlerinizi neler?

### **Destekleyici sorular:**

- Bu vakalar ile ilgili soruşturma açıldı mı?
- Ailelerin zararlarının giderilmesi için izlenen usul nedir?
- Bu olaylarda hayatını kaybeden çocukları takip eden bir kamu kurumu var mı?
- Yaşamını kaybeden çocukların yaşam sebeplerine, beden bütünlüğüne ve verilen otopsi raporlarına ilişkin herhangi bir duyurunuz, gözleminiz oldu mu? Bu konulara ilişkin soruşturma süreçleriyle ilgili gözlemlerinizi neler?
- Ölen çocukların yakınlarının istediği şekilde ve yerde defnedilmesiyle ilgili gözlemlerinizi, duyurunuz var mı?
- Ölen çocukların ve yakınlarının onurunu, hatıralarını incitecek tutumlara dair herhangi bir gözleminiz oldu mu?
- Yaralanan çocuklar kimler ve çocukların yaralanma sebepleri nelerdir? Ne tür maddeler kullanılmıştır? Soruşturma açıldı mı?

- Yaralananların tedavilerinin sonucu ne oldu?
- Uzuv kaybı olan çocuklara verilen hizmetler nelerdir?
- Yaralanan çocuklar ve ailelere ne tür destek hizmetleri sunulmaktadır?
- Yaralanan çocukların çatışma nedeniyle uzun süre hastaneye götürülmemeleri söz konusu oldu mu?
- Bunun engellenmesi için alınan tedbirler var mıydı? Gecikmenin sebepleri ve gecikmeden doğan zararlar araştırıldı mı?

#### **4- Herhangi bir şekilde çatışan tarafların saldırdığı ya da karargah olarak kullandığı okul, hastane, sağlık merkezi bilgisine ve gözlemine sahip misiniz?**

##### **Destekleyici sorular:**

- Yıkılan okullar, hastaneler, sağlık merkezleri var mı?
- Sağlık merkezlerine erişim, aşılama hizmetleri vb sistematik takipler, kronik hastalığı olan çocuklar açısından nasıl oldu?
- Çocukların sağlık hizmetlerine erişimi genel olarak nasıl etkilendi?
- Okulların bu şekilde kullanımı çocukları nasıl etkiledi?
- Okul terk oranlarının bunlarla ilgisi olduğunu düşünüyor musunuz?
- Öğretmen kayıpları, kaçırılmalarının, ayrılmalarının etkisini nasıl gözlemlediniz?
- Telafi eğitimlerine ilişkin gözlemlerinizi neler oldu?

#### **5- Bu dönemde çocuklara yönelik tecavüz, taciz, zorla evlilik, çıplak arama, zorla fuhuş vb. cinsel şiddet vakalarına ilişkin duyurunuz oldu mu? Herhangi bir bilginiz var mı?**

**Destekleyici bilgi:** Cinsel şiddetin tanımı: Tecavüz, taciz, Zorla evlilik, Zorla fuhuş, kısırlaştırma, çıplak arama vb)

##### **Destekleyici sorular:**

- Cinsel şiddete maruz kalan çocukların iyileştirilmesi, güçlendirilmesi, eğitim ve sağlık haklarına vb. erişimlerinin sağlanması için yapılan çalışma, düzenleme, uygulama oldu mu?
- Bu vakalar ile ilgili soruşturma açıldı mı?
- Cinsel şiddet konusunda ebeveynlerin ve yakın çevredeki yetişkinlerin tutumları nasıl?
- Çocukların ve ailelerin zararlarının giderilmesi için izlenen usuller neler oldu?
- Çocuklara ve ebeveynlerine tutumlar nasıl oldu?



**6- Çatışma dönemlerinde çatışmanın tarafları tarafından gerçekleşen çocukların kaçırılması, satılması, zorla kaybedilmesi gibi konularda gözlemlerinizi oldu mu? Zorla kaybedilen çocuk biliyor musunuz?**

**7- Çatışma döneminde çocuklara yönelik yaşam koridorları, ilaç, gıda, giysi vb. malzemelerin dağıtılması vb. insani yardımların engellenmesine ilişkin gözlemlerinizi, duyularınız var mı?**

*(Destekleyici bilgi: İnsani yardım engellenme kapsamı: İnsani yardımların reddedilmesi, yaşam koridorlarının açılması çağrılarının karşılıksız bırakılması, tarafların izin vermemesi, çocuklara gıda, ilaç, giysi vb. malzemelerin dağıtılmasının engellenmesi, sınırlaması, bunu yapan kişi ve kurumlara yönelik tehdit, baskı)*

**Destekleyici sorular:**

İnsani yardımların ulaşabilmesi için çatışmalar başlamadan önce önlemler alındı mı?

İnsani yardımlar sağlandı mı, sağlandıysa ne şekilde sağlandı?

Çatışmalardan sonra insani yardımlar söz konusu oldu mu?

İnsani yardımların içeriği, niteliği ve süresine dair gözlemlerinizi nelerdir?



## **TİHV TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI**

### **TİHV GENEL MERKEZİ**

Mithatpaşa Caddesi No: 49/11 6. Kat 06420 Kızılay/ANKARA

**Tel/Faks:** (312) 310 66 36 • +90(312) 310 64 63

**E-posta:** [tihv@tihv.org.tr](mailto:tihv@tihv.org.tr)

### **TİHV DİYARBAKIR TEMSİLCİLİĞİ**

Lise Caddesi Eyyüp Eser Apartmanı No: 8/12 6.Kat Yenisehir/DİYARBAKIR

**Tel/Faks:** (412) 228 26 61 • 228 24 76

**E-posta:** [diyarbakir@tihv.org.tr](mailto:diyarbakir@tihv.org.tr)

### **TİHV İSTANBUL TEMSİLCİLİĞİ**

Bozkurt Mah. Türkbeyi Sokak Ferah Ap. No:113/6 Kurtuluş-Şişli/İSTANBUL

**Tel:** (212) 249 30 92 • 293 43 33

**E-posta:** [istanbul@tihv.org.tr](mailto:istanbul@tihv.org.tr)

### **TİHV İZMİR TEMSİLCİLİĞİ**

1471 Sk. No.1 Kenet 1 Sitesi D.1-2 Alsancak/İZMİR

**Tel/Faks:** (232) 463 46 46 • 463 91 47

**E-posta:** [izmir@tihv.org.tr](mailto:izmir@tihv.org.tr)

### **TİHV CİZRE REFERANS MERKEZİ**

Dicle Mahallesi, Nurullah Caddesi No 63 / 1 Cizre/ŞIRNAK

**Tel/Faks:** (486) 616 86 07 • 616 86 10

**E-posta:** [cizre@tihv.org.tr](mailto:cizre@tihv.org.tr)

### **TİHV VAN REFERANS MERKEZİ**

Serefiye Mahallesi, Santral 6. Sokak Haydaroğlu İş Merkezi

B – Blok No:13 İpekyolu/VAN

**Tel/Faks:** (432) 215 12 61 • 214 11 37

**E-posta:** [van@tihv.org.tr](mailto:van@tihv.org.tr)